

CUVÂNT-ÎNAINTE

Monografia *Interpretarea contractului* adaptează teza de doctorat cu același titlu susținută de autoare. Pe parcursul procesului de elaborare a tezei de doctorat, dar mai ales în momentul prezentării primei variante și apoi a variantei finale a tezei, s-au impus două constatări: că teza a fost elaborată cu eficiență și celeritate și că este una dintre cele mai bune teze de doctorat elaborate în ultimele decenii. Aprecierea nu este generoasă, ci bine cântărită. O temă care, la prima vedere, nu anunță nimic spectaculos, ci cel mult un exercițiu rafinat de hermeneutică juridică, este cercetată de autoare din multiple perspective, ceea ce îi dă atât bogăția cromatică a imaginilor dintr-un caleidoscop, cât și profunzimea alcătuirilor descifrate la microscop. Nu este vorba însă doar de un pur joc intelectual, ceea ce nu ar fi puțin, ci de o monografie solidă, izvorâtă dintr-o motivație pragmatică și înfățișată ca un ghid metodologic pentru practica redactării contractelor și pentru jurisprudența confruntată cu soluționarea litigiilor generate de diferențele de interpretare a clauzelor contractuale. Acest ghid metodologic este construit el însuși pe baza unei subtile și comprehensive metodologii de cercetare științifică.

Cât privește motivația lucrării, autoarea observă că dificultățile de interpretare a contractelor constituie cauza unui număr semnificativ de litigii civile. Pe măsură ce relațiile comerciale se desfășoară într-un ritm din ce în ce mai alert, timpul alocat de părți redactării clauzelor contractuale ce urmează să le guverneze relația scade proporțional, deși aceste clauze alcătuiesc legea privată a părților. În egală măsură, frecvența contractelor standard sporește, iar această dezvoltare a condus la elaborarea de contracte în care comunicarea dintre părți, anterior încheierii contractului, este cel mult sumară, atunci când ea există. În plus, dezvoltarea noilor tehnologii sporește numărul de contracte încheiate la distanță, cu un consimțământ exprimat uneori doar prin apăsarea ecranului tactil al telefonului.

Această motivație justifică încercarea autoarei de a merge dincolo de litera regulilor legale de interpretare a contractului și de a alcătui

un sistem complex și eficient de reguli de interpretare, în care textele legale să fie doar fundamentul. Pe această cale s-ar putea diminua eforturile depuse de părți în etapa precontractuală, precum și costurile asociate negocierii contractului. Un asemenea rezultat nu ar putea însă să fie atins decât dacă practica judiciară este stabilă și predictibilă, iar magistrații sunt competenți și onești. Nu este vorba de competența profesională generală, deși acesta este foarte importantă, ci de stăpânirea metodologiei standardizate și coerente pentru interpretarea contractelor. Autoarea este mult prea optimistă, sperând că această metodologie de interpretare ar putea conferi părților certitudine juridică și ar contribui la reducerea duratei proceselor. Optimismul este însă necesar în orice demers de cercetare, desigur dacă este dublat de spirit critic și de verificarea periodică a premiselor și concluziilor cercetării. Dacă aceste concluzii verifică, cel puțin în parte, ipotezele de cercetare, demersul științific este unul de succes.

Metoda istorică, metoda logică și metoda comparată au permis înțelegerea conceptelor legate de interpretarea contractului și evoluția acestor concepte. Inviaza terminologiei engleze în științele juridice și a stilului de redactare a contractelor, specific dreptului anglo-saxon, invazie ce nu a fost temperată ca urmare a Brexit-ului, a făcut indispensabilă analiza conceptelor și a unor clauze de *common law*, în comparație cu conceptele și regulile de interpretare a contractului din dreptul continental, în primul rând din dreptul românesc.

Preocupată de verificarea argumentelor și concluziilor cercetării, autoarea face dovada că a învățat în mod temeinic analiza cantitativă și metodele cantitative pentru interpretarea acestei analize, de la mentorul ei, Radu Rizoiu. În acest sens, a efectuat un studiu amplu de jurisprudență, iar pe această bază a aplicat metoda statistică și analiza economică, preponderent în scop critic, pentru a argumenta opiniile exprimate privind limitările modelului actual de interpretare al contractelor. Accentuând această abordare pragmatică, autoarea a aprofundat rezultatele obținute, aplicând metoda cantitativă prin intermediul unui studiu de caz care a urmărit o situație de speță punctuală și dificultățile intervenite pe parcursul aceluia litigiu.

Astfel, lucrarea este structurată în trei părți. În partea I, este prezentat contractul în accepțiunea sa clasică, ca mijloc de expresie a autonomiei de voință, creator de norme private. Corelativ, interpretarea este un mijloc de identificare a voinței autonome. Foarte

interesantă și utilă este demonstrația din finalul primei părți, prin care autoarea încearcă să delimiteze noțiunea de voință ca proces psihologic de voința concordantă cerută de regulile de interpretare și să propună o definiție de lucru.

Sub aspect calitativ, metoda comparată a indicat că există numeroase puncte de convergență între sistemele de drept analizate. Toate sistemele includ reguli care tind să urmărească conduita părților în legătură cu acel contract sau conduita lor în alte operațiuni ori aprecieri privitoare la acea categorie de contracte în general. În plus, toate sistemele conțin într-o formă sau alta reguli „de ultimă instanță”, care nu mai urmăresc să interpreteze propriu-zis contractul, ci mai degrabă să depășească un blocaj judiciar.

Observând aceste puncte de convergență, autoarea a apreciat că este oportun să distingă între subiectivism și contextualism. Astfel, sunt expuse argumente în sensul în care voința reținută în art. 1266 C. civ. nu este aceeași cu procesul psihologic care se produce în forul interior al fiecărei părți, ci este voința creatoare de norme, exteriorizată – doar așa putându-i-se atribui calificarea „concordantă”. În acest sens, se propune o definiție de lucru care, deși în mod cert perfectibilă, încearcă să surprindă pe cât posibil toate ipotezele în care, la momentul formării contractului, părțile aveau aceeași viziune cu privire la un posibil incident, precum și să distingă aceste situații de acelea în care părțile nu au avut nicio reprezentare cu privire la situația intervenită (i.e., nu au prevăzut evenimentul și, prin urmare, nu și-au prefigurat nici consecința dorită). Este adevărat că voința juridică nu se confundă cu elementele psihologice ale voinței. Cum s-a observat, voința juridică nu se reduce însă la exprimarea consimțământului în procesul simplificat de formare al contractului, ci cuprinde și forme mult mai elaborate, mai ales în cazul procesului de formare progresivă a contractului. În diferitele forme ale acestui proces de formare progresivă, exprimarea consimțământului este precedată de elemente de voință juridică, distincte de elementele psihologice ale voinței.

În **partea a II-a**, autoarea se concentrează asupra criticilor aduse teoriei clasice, identificând mai multe dificultăți care ridică îndoieli justificate cu privire la eficacitatea regulilor clasice de interpretare.

Sub aspect cantitativ, autoarea observă că ponderea criteriilor de interpretare în practica judiciară diferă față de ierarhia care pare să

reiasă din Codul civil. Diferența dintre frecvența cu care apar acele reguli care presupun un probatoriu simplu (doar contractul și eventuala corespondență ulterioară) și frecvența celor care presupun o durată mai îndelungată a procesului (de exemplu, martori sau interogatoriu) a fost semnificativă. În ciuda limitărilor studiului de jurisprudență, aceste concluzii sunt edificatoare pentru modalitatea în care interpretarea se desfășoară în practică – de cele mai multe ori, declarația de voință consemnată în contract este cea care primează, înscrisurile au prioritate față de alte mijloace de probă, iar argumentele părților care tind să dovedească propria intenție nu sunt privite ca persuasive.

Nu poate fi neglijată ponderea mare a operațiunilor în care textul contractelor nu (mai) emană de la părțile contractante. Dincolo de standardizarea documentației contractuale la nivelul profesioniștilor, se poate întâmpla ca textul contractului să emane de la un instrumentator extern – notar public, personal al Oficiului Registrului Comerțului etc. – sau de la o autoritate de reglementare – organisme profesionale sau chiar legiuitorul secundar. În aceste situații, este evident că regulile obișnuite de interpretare, cu precădere acelea care tind să pornească de la textul contractului (e.g., interpretarea sistematică), vor produce rezultate incerte. De vreme ce numărul acestor situații tinde să îl depășească pe cel al situațiilor clasice de încheiere ale contractelor, există riscul ca regula să se aplice doar în situații de excepție. Nu este însă prima dată când excepția devorează regula.

În **partea a III-a**, autoarea încearcă o sinteză a celor două tendințe analizate în primele două părți. Obstacolele nu sunt insurmontabile, iar regulile de interpretare existente își păstrează utilitatea. Aplicarea acestor reguli ar fi mai facilă dacă ar exista un cadru organizat înăuntrul căruia să fie utilizate. Oricât de ambițioasă ar părea, metodologia conturată de autoare are meritul de a putea fi folosită de interpret, indiferent de tipul de contract. *Prestația caracteristică* este esențială pentru a califica un contract, ținând seama de obiectul său. Odată calificat contractul, prin stabilirea prestației caracteristice, sarcina interpretului devine mai facilă, urmând să se concentreze asupra aspectelor ambigue.

Odată efectuate aceste calificări și clasificări preliminare, interpretul ar trebui să se aplece asupra a ceea ce a rămas ambiguu în

contract. În mod judicios, autoarea semnalează pericolul, ca, pe cale de interpretare, să se eludeze mecanismele și remediile specifice altor instituții. Este motivul pentru care autoarea sugerează o abordare prudentă în ceea ce privește completarea contractului cu obligații din sfera solidarismului contractual, care ar putea denatura modul de funcționare al altor instituții cum ar fi impreviziunea, forța majoră, adaptarea contractului în caz de eroare sau chiar răspunderea civilă contractuală.

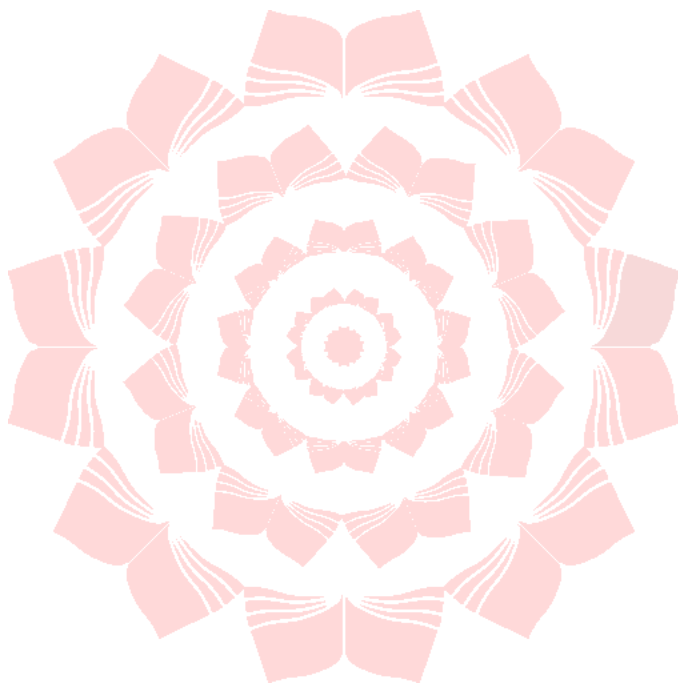
Concluziile lucrării sunt pertinente. Plecând de la premisa, recunoscută tradițional în doctrină și în jurisprudență, în sensul că interpretarea contractului este utilă sau chiar necesară când apare o contradicție între voința exprimată în clauzele contractuale și voința reală, concordantă, a părților, autoarea pune în lumină dificultatea în care se află interpretul într-o asemenea situație. Pe de o parte, acestuia îi este pretins să cerceteze „voința concordantă” a părților, însă pe de altă parte clauzele scrise nu-i arată care a fost acea voință concordantă. Soluția pentru a depăși această contradicție este mai permisivă în dreptul continental decât în dreptul anglo-saxon. În primul sistem de drept, care include și Codul civil român, interpretul este mai liber și se poate îndepărta mai mult de sensul clauzelor scrise, pentru a identifica voința reală, concordantă a părților, descifrând elemente subiective și elemente obiective exterioare clauzelor scrise. În sistemul de drept anglo-saxon, această posibilitate de îndepărtare de literă a contractului este limitată.

Contribuția remarcabilă pe care o construiește autoarea în legătură cu interpretarea contractului constă în elaborarea unui cadru mai larg de interpretare, în care să fie integrate regulile de interpretare din Codul civil. Desigur, un asemenea cadru de interpretare nu este o singură regulă, ci o structură logică, deci este mai mult și decât un standard de interpretare. Dacă autoarea va insista în viitor asupra acestei structuri logice, va reuși să dezvolte ideea că procesul de interpretare al contractului nu va deveni un pat al lui Procust, ci un demers flexibil, deschis către voința reală, concordantă a părților.

În ansamblul ei, monografia este o cercetare remarcabilă prin temeinicia documentării, relevanța identificării problemelor importante, inteligența soluțiilor propuse și argumentarea elegantă. Chiar dacă aceste soluții nu vor fi împărtășite în totalitate, autoarea a

contribuit în mod substanțial la înțelegerea nuanțată a problemei interpretării contractului. Caracterul sistematic al expunerii, buna cunoaștere a limbii române, aparatul critic bogat și filtrarea critică a ideilor exprimate în doctrină și a precedentelor judiciare sunt calități indiscutabile ale lucrării.

Prof. univ. dr. emerit Valeriu Stoica

INTRODUCERE

Interpretarea contractelor constituie cauza unui număr semnificativ de litigii civile¹. Pe măsură ce relațiile comerciale se desfășoară într-un ritm din ce în ce mai alert, timpul alocat de părți redactării clauzelor contractuale ce urmează să le guverneze relația scade proporțional. În egală măsură, frecvența contractelor standard sporește, iar această dezvoltare a condus la elaborarea de contracte în care comunicarea între părți anterior încheierii contractului este cel mult sumară, atunci când ea există. În plus, dezvoltarea noilor tehnologii sporește numărul de contracte încheiate la distanță, cu un consimțământ exprimat uneori doar prin apăsarea ecranului tactil al telefonului.

Un sistem eficient de reguli de interpretare a contractului poate diminua eforturile depuse de părți în etapa precontractuală, precum și costurile asociate negocierii contractului. Cu alte cuvinte, la adăpostul siguranței unei decizii previzibile în cazul unui eventual diferend, părțile pot, pentru celeritate, să se îndepărteze de practica suprareglementării convenționale a tuturor ipotezelor imaginabile („pentru evitarea oricărui dubiu...”). Reducerea costurilor în etapa pre-contractuală presupune însă ca probabilitatea unei decizii judiciare eronate în etapa posterioară încheierii contractului să fie, la rândul ei, una redusă.

Utilitatea temei. Raportându-ne la acest ideal, apreciem că elaborarea unei metodologii de ierarhizare și aplicare a regulilor de interpretare poate reprezenta un instrument valoros. Tema prezintă actualitate cu atât mai mult în această perioadă marcată, ca urmare a măsurilor de distanțare socială ce au caracterizat anii 2020-2021, de cât mai puțină interacțiune (și, pe cale de consecință, cât mai puține ocazii ca părțile să colaboreze pentru a elabora un *instrumentum* care să reflecte cu un grad ridicat de acuratețe voința lor concordantă).

---

¹ A se vedea *infra*, Partea a II-a, Capitolul V.

Prezentul demers se justifică aşadar, în opinia noastră, cel puțin din următoarele puncte de vedere: (i) standardizarea unei metodologii coerente de interpretare, aplicabilă indiferent de particularitățile unui anumit contract, ar putea conferi certitudine juridică părților și ar fi mai ușor de internalizat de toți actorii implicați în sistem; (ii) aceasta ar putea contribui la reducerea duratei proceselor, limitând probatoriul ce ar trebui să fie administrat și permițând petenților să anticipeze conținutul acestui probatoriu și (iii) în funcție de rezultatul obținut, s-ar putea obține și responsabilizarea redactorilor contractelor, în măsura în care urmăresc să evite aplicarea unor anumite reguli.

Față de necesitatea de a evalua stadiul cunoașterii înainte de a începe eforturile proprii de identificare a unor soluții, prezentul demers s-ar putea dovedi util și ca instrument de inventar al criteriilor de interpretare aplicabile. Cel puțin pentru o parte dintre regulile analizate, nu s-a realizat (sau nu am reușit să identificăm) o analiză al cărui principal obiectiv să fie evaluarea diferitelor criterii de interpretare a contractelor și utilitatea practică a acestora. Aspectele privitoare la interpretarea contractelor sunt analizate fie în conexiune cu interpretarea legii², fie în tratate generale³, însă, de cele mai multe ori, nu sunt analizate și aspectele specifice anumitor contracte (contractele încheiate cu consumatorii, contractele administrative etc.) și analiza nu are în vedere și o perspectivă comparată⁴.

---

² A se vedea: O.-M. Bălan, *Interpretarea dreptului*, Ed. Universul Juridic, București, 2013; D. Dănișor, *Interpretarea Codului civil. Perspectivă jurilingvistică*, Ed. C.H. Beck, București, 2015.

³ A se vedea, de exemplu: C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, ed. a IX-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 54; L. Pop, I.-Fl. Popa, S.I. Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, pp. 128-135; C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român, volumul II*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 520; G. Boroi, C.-A. Angheliescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. a II-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 204; Gh. Beleiu, *Drept civil: Introducere în dreptul civil: Subiectele dreptului civil*, ed. a XI-a, revizuită și adăugită de conf. univ. dr. M. Nicolae, conf. univ. dr. P. Trușcă, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 194; M. Nicolae, *Drept civil. Teoria generală, vol. II. Teoria drepturilor subiective*, Ed. Solomon, București, 2018, p. 476.

⁴ Amintim însă un material recent pe care îl apreciem a fi deosebit de valoros în analiza scopului regulilor de interpretare: C. Paziuc, *Unde dai și unde crapă*:

Metodele și procedeele de cercetare utilizate. În ceea ce privește metodele de cercetare ale științei juridice, ne-am îndreptat atenția preponderent spre metodele istorică și comparativă. Am adoptat, pe de-o parte, metoda istorică, pentru a înțelege evoluția conceptelor pe care ne-am propus să le ierarhizăm. Pe de altă parte, apreciem că efectuarea analizei de o manieră comparată a reprezentat un demers necesar și util. Există diferențe notabile între sistemele de drept anglo-saxon, în care contractele tind să fie reglementate într-un grad mai mare de granularitate, și sistemele de drept continental, în care prezența normelor supletive conferă părților posibilitatea de a lăsa anumite aspecte nereglementate⁵. Un alt aspect care contribuie la utilitatea acestui demers este impactul pe care stilul anglo-saxon de redactare al contractelor îl are asupra contractelor supuse sistemelor de drept continental⁶. Deși specifice sistemelor *common law*, anumite clauze apar din ce în ce mai frecvent în arsenalul uzual al consultanților din jurisdicții continentale, deși teoriile care au condus la apariția acestora în sistemul anglo-saxon nu s-au cristalizat (sau, cel puțin, nu în aceeași formă) și în sistemele de drept continental⁷.

Totodată, credem că, odată identificată convergența diferitelor reglementări, concluziile dezbaterilor desfășurate în alte jurisdicții cu privire la punctele de convergență pot servi drept călăuză și în sistemul de drept național.

Am utilizat de asemenea metoda logică, aplicând raționamente deductive, pentru a determina finalitățile pe care regulile de interpretare analizate le utilizează și valorile pe care acestea le ocrotesc.

---

aparența și interpretarea obiectivă a contractului, în A. Almășan, I. Vârsta, C.E. Zamșa (coord.), *In Honorem Flavius Antoniu Baias: aparența în drept*, Ed. Hamangiu, București, 2021.

⁵ A se vedea C.A. Hill, C. King, *How Do German Contracts Do as Much with Fewer Words?*, în *Chicago-Kent Law Review*, vol. 79, 2004, p. 889 și urm. și J.H. Langbein, *Comparative Civil Procedure and the Style of Complex Contracts*, 1987, accesat la adresa http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/537.

⁶ A se vedea A. Almășan, *Arhitectura contractelor nenumite: construcție și amenajare*, în L. Bercea (ed.), *Contractele nenumite în afaceri*, Ed. Universul Juridic, București, 2017, p. 38.

⁷ A se vedea M. Fontaine, F. de Ly, *Drafting international contracts: analysis of contract clauses*, Ed. Transnational Publishers, New York, 2006, pp. 119-121.

În cele din urmă, am validat rezultatele analizei calitative prin intermediul metodelor cantitative, efectuând un studiu amplu de jurisprudență pentru a observa, pe baza metodei statistice, eficacitatea regulilor de interpretare în practică. În strânsă legătură cu această analiză, vom folosi și analiza economică, preponderent în scop critic, pentru a argumenta opiniile exprimate privind limitările modelului actual.

Am aprofundat rezultatele obținute aplicând metoda cantitativă prin intermediul unui studiu de caz care a urmărit o situație de speță punctuală și dificultățile intervenite pe parcursul aceluia litigiu.

Structura lucrării. Am încercat să urmărim, în elaborarea lucrării, metoda dialectică, adoptând cele trei faze conturate de Hegel (teza, antiteza și sinteza). Transpunând dialectica hegeliană la obiectul studiului, am pornit de la regula generală a priorității voinței concordante ca fază afirmativă (teza), urmată de confruntarea acesteia cu numeroasele situații în care este inaplicabilă sau improprie (antiteza). În cele din urmă, am încercat să depășim contradicția armonizând cele două extreme prin metodologia de interpretare propusă (sinteză).

Astfel, lucrarea este structurată în trei părți. **Partea I** – teza – urmărește contractul în accepțiunea sa clasică, ca mijloc de expresie a autonomiei de voință, creator de norme private. Corelativ, interpretarea este așadar un mijloc de identificare a voinței autonome, *nomothete*. Pentru a înțelege rolul interpretării în această accepțiune, am urmărit întâi, în **Capitolul I**, evoluția concepțiilor despre contract în general și despre izvorul forței sale obligatorii în particular. Tot în cadrul acestui capitol am antamat pe scurt și discuția privitoare la criticile recente aduse teoriei clasice. În **Capitolul II** ne-am concentrat atenția asupra noțiunii de voință concordantă, urmărind să raportăm această noțiune la condițiile de validitate a contractului și la formele sub care ea apare în dreptul românesc și comparat. În continuare, **Capitolul III** efectuează o trecere în revistă a stadiului cunoașterii în ceea ce privește regulile de interpretare, urmărind diferite sisteme de drept în scopul identificării punctelor de convergență. În finalul primei părți, **Capitolul IV** încearcă să delimiteze noțiunea de voință ca proces

psihologic de voința concordantă cerută de regulile de interpretare și să propună o definiție de lucru.

Partea a II-a – antiteza – se concentrează asupra criticilor aduse teoriei clasice. Am identificat o serie de dificultăți care ridică îndoieli justificate cu privire la eficacitatea regulilor de interpretare. Am analizat așadar particularitățile contractului standard – una dintre principalele provocări – în cadrul **Capitolului I**. În continuare, **Capitolul II** urmărește tentația regulilor subsidiare de interpretare, scopul și eficacitatea acestora. **Capitolul III** privește obstacolele pe care părțile însele le pot configura, și anume derogările convenționale de la regulile de interpretare. **Capitolul IV** observă un mecanism diferit de operațiunea de interpretare – completarea contractului cu clauze subînțelese, dispoziții supletive, uzanțe sau alte elemente similare – care poate eroda la rândul său interpretarea. În cele din urmă, pentru a evalua și din punct de vedere cantitativ obstacolele întâlnite, **Capitolul V** expune concluziile analizei de jurisprudență și a studiului de caz.

În cele din urmă, **Partea a III-a** încearcă o sinteză a celor două extreme. Nu credem că obstacolele sunt insurmontabile și nici că regulile de interpretare existente prezintă o utilitate atât de redusă încât să fie ignorate întru totul. Credem însă că ar putea beneficia de pe urma unui cadru organizat înăuntrul căruia să fie utilizate. În acest scop, am analizat în **Capitolul I** problema interpretării clauzelor (aparent) clare, arătând posibile riscuri asociate denaturării sensului acestora. **Capitolul II** revine, oarecum, la origini, urmărind mecanismul (mecanismele?) de formare a contractului pentru a depista eventuale particularități de care trebuie să ținem cont în elaborarea metodologiei de lucru. În continuare, în **Capitolul III** am propus un standard – al destinatarului rezonabil al ofertei – cu privire la care credem că ar reprezenta un sistem de referință util care să încadreze regulile de interpretare existente. În cele din urmă, pe baza acestor elemente, am încercat să schițăm o schemă de lucru în **Capitolul IV**.

Prezenta lucrare valorifică rezultatele cercetării diseminate pe parcursul studiilor, ele fiind, acolo unde trecerea timpului a impus-o,